

CD KLASSIEK

Florentijnse gotiek
Paolo da Firenze

Thomas Baeté levert met het ensemble Club Mediéval een heerlijke cd af. Het gaat om muziek uit het vijftiende-eeuwse Noord-Italië van een niet zo bekende componist, Paolo da Firenze (1355-1436). Dom Paolo was een benedictijn, zelfs abt (vanaf 1401 tot 1433) van het kloostertje San Martino al Pino in Valdichiana, niet zo ver van Arezzo.

Onderhand zijn er al vijftigwerken van hem bekend, meestal tweestemmige madrigalen en eenstemmige ballades, dus nauwelijks religieuze composities. Het blijkt muziek te zijn die helemaal past bij de overgang van middeleeuwen naar renaissance. Muziek met progressieve en conservatieve aspecten. Maar in het Toscane van het late Trecento kon men de overgang naar de nieuwe tijd lijfelijk meemaken.

De rijkdom en standing van de stad legde de lat hoog voor de vernieuwers. En dat is te horen in deze werken. Ze zijn inventief, zowel in het spelen met metrum en textuur als in het gebruik van ongewone toonschema's. Aan de ingewikkelde, ab-

stracte klankvervlochteningen en nerveuze ritmische patronen merk je de invloed van de Franse *Ars Subtilior*, die hoge toppen scheerde ten tijde van het verblijf van de pausen in Avignon. Dat is de flamboyante gotiek die haar zwanenzang aan het zingen is. Tegelijk is er ook al aandacht voor de vereenvoudiging van de *Ars Nova*. Die is bedacht op een nieuwe helderheid, en legt, eventueel ondersteund door schilderachtige tekstuitbeelding, het accent minder op de versieringen dan op de begrijpbaarheid van het betoog. Daarin kondigt zich als het ware de nieuwe lente aan van de humanistische renaissance, met die nadruk op helderheid en zelfbewustzijn die we in onze streken pas een halve eeuw later zien opduiken in de portretschildering van een Memlinc.

Thomas Baeté, door Klara genomineerd als Jonge Belofte van het Jaar, is van huize uit gambist en vedelspeler en heeft via zijn medewerking aan talrijke ensembles al menige cd op zijn actief. Het is bij Mala Punica en bij Graindelavoix, zo zegt hij dat hij de muziek van Paolo da Firenze leerde kennen, die hij thans met zijn Club Mediéval eert en dient met een subtiele cd. (JC)

Paolo da Firenze, *Amor, tu solo' sai / Ballate e Madrigali*, door het ensemble Club Mediéval onder leiding van Thomas Baeté, Musica Ficta (distributie harmonia mundi), MF 8017, 20,50 euro.

CD KLASSIEK

Voor welk instrument?
Johann Sebastian Bach

Cédric Pescia speelt Bachs *Die Kunst der Fuge* op piano. Dat is niet zo vanzelfsprekend, omdat eigenlijk niet is geweten voor welk instrument Bach zijn laatste grote werk componeerde. Volgens sommigen was het bedoeld voor een strijkkwartet, anderen denken aan orgel. Muziekhistorici kwamen tot de vaststelling dat het best op een toetseninstrument wordt gebracht, maar hetwelk blijft een open kwestie.

Het werk (BWV 1080) is een verzameling van veertien fuga's en vier canons die Bach componeerde tussen 1742 en 1750, het jaar van zijn dood. Het werd pos-

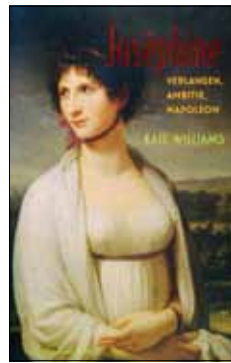
tuum gepubliceerd en oogt onafgewerkt. De *Kunst der Fuge* is gebouwd op hetzelfde thematische materiaal en toont de volmaakte beheersing van het contrapunt.

Volgens de befaamde klavecimbelspeler Gustav Leonhardt, die in 1952 en 1969 het werk opnam, had Bach het werk volledig voor zichzelf gemaakt, zonder een bepaald instrument in gedachte te hebben gehad. Het is dus een speculatief werk waarmee een muzikant kan doen wat hij wil.

De Zwitserse pianist Cédric Pescia nam eerder Bachs *Goldberg-Variationen* op. Hij heeft ongetwijfeld de juiste papieren om dit meesterstuk ook schitterend te brengen. Pescia brengt vooral ritme en scherpte binnen in het werk. (EDS)

Johann Sebastian Bach, *Die Kunst der Fuge*, door Cédric Pescia (piano), 2 cd's, Aeon, aecd 1333, 33,50 euro.

BOEK GESCHIEDENIS

Ambitie en liefde
Kate Williams

Joséphine de Beauharnais (1763-1814) is een van de wonderlijkste vrouwen uit de wereldgeschiedenis. Haar energie en ambitie werden slechts overschaduwed door die van haar man, Napoleon Bonaparte.

Geboren als ongeschoold 'creooltje' in de Franse kolonie Martinique trouwde ze met een

edelman die onder de guillotine terecht kwam, waarna ze zich bond met een kleine Corsicaanse generaal. Haar eigen relaties in de hoogste kringen stuwden haar en haar man vooruit. Ze slaagde erin om zelfs kerkelijk te huwen met Napoleon en aldus uiteindelijk keizerin van Frankrijk te worden.

In de luttele jaren op de troon groeit ze uit tot een stijlicoon, geëerd en gehaat terzelfder tijd. Haar geluk duurt echter niet lang. De keizer droomt van een zoon en Joséphine is de veertig al voorbij. Hij dumpst haar en trouwt met de dochter van de Oostenrijkse keizer. Joséphine overlijdt op haar 51ste aan een longontsteking, terwijl Napoleon op Elba vertoefde. Uiteindelijk bleek hij haar niet te kunnen loslaten. Hij sterft in ballingschap met als laatste woorden: „*La France, l'armée, Joséphine*” (Frankrijk, het leger, Joséphine).

Historica en televisiepresentatrice Kate Williams schreef eer-

der een veelgeprezen boek over de minnares van Lord Nelson en beheerst de grote Britse verteltraditie tot in de puntjes. Ze volgt Joséphine vanaf haar geboorte tot haar graf en graaft zich in de bewaarde briefwisseling. Napoleon komt in het verhaal naar voren als een emotioneel weinig stabiele man. Interessant weetje: dankzij Joséphines dochter Hortense (uit haar eerste huwelijk) zitten vandaag nakomelingen van Joséphine nog steeds op meerdere Europese tronen. (EDS)

Kate Williams, *Joséphine. Verlangen, ambitie, Napoleon*, Prometheus, Bert Bakker, Amsterdam, 2014, 440 blz., 24,95 euro.

BOEK ACTUALITEIT

Achter de schermen
Servais Verherstraeten

De uit de Antwerpse Kempen afkomstige volksvertegenwoordiger en advocaat Servais Verherstraeten (CD&V) werd in december 2011 in de regering

van Elio Di Rupo staatssecretaris voor Staatshervorming en Regie der Gebouwen. Samen met de Waal Melchior Wathelet (cdH) moest hij het communautaire akkoord uitvoeren en wettelijk mogelijk maken dat de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde kon worden gesplitst, een oud twistpunt in de Belgische politiek.

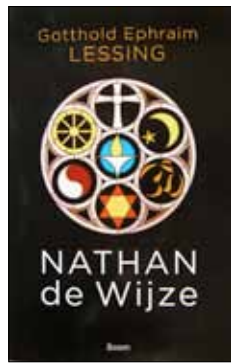
In de machinekamer van de politiek is een boek waarin de politicus vertelt hoe de zesde staatshervorming tot stand kwam, welke gevolgen ze heeft en hoe ze past in de lange geschiedenis van de ombouw van het unitaire naar het federale België, waarin nu de deelstaten belangrijker worden dan de unie. Hij doet dat in een scherpe analyse en met anekdotes uit die 'machinekamer'.

Het hele boek – niet toevallig verschenen in de laatste maan-

den van de legislatuur en in de aanloop naar de verkiezingen – is natuurlijk een zelfverantwoording en een terugblik op de eigen inzet in een domein dat maar terzijde door de grote media werd gevolgd. Het geeft wel een grondig inzicht in hoe de 'machinekamer' werkt. Objectief is het natuurlijk niet. Interessant zijn de gesprekken die Verherstraeten had met grote voorgangers over de staatshervormingen. (EDS)

Servais Verherstraeten, *In de machinekamer van de politiek*, Davidsfonds, Leuven, 2014, 118 blz., 14,95 euro.

BOEK DOCUMENT

Weg naar tolerantie
Gotthold Lessing

Jeruzalem, ten tijde van de Kruistochten. Nathan, een rijke en edelmoedige jood, keert terug van een zakenreis. Hij verneemt dat toen een brand in zijn huis woedde, zijn dochter Recha door een tempelier van een gewisse dood werd gered. Die tempelier ontsnapte net zelf aan de dood: sultan Saladin verhinderde zijn terechtstelling, omdat de tempelier de sultan herinnerde aan diens overleden broer.

Gotthold Ephraim Lessing (1729 - 1781) schreef in 1779 *Nathan de Wijze* als een pleidooi voor verdraagzaamheid tussen

de godsdiensten. Het is een klassiek theaterstuk dat de toeschouwers aan het denken wil zetten. Dat doet de auteur door de diverse personages zelf te laten nadenken over de relatie tussen de drie grote wereldgodsdiensten jodendom, christendom en islam. Het toneelstuk is dan ook allereerst een traktaat over godsvrijheid en verdraagzaamheid. Het ademt de tijdsgeest van de Verlichting, waarin het tot stand kwam.

Nieuw is het werk dus volstrekt niet. Het werd geschreven in de achttiende eeuw en stelt een vroegere vertelling centraal, de parabel van de koning en de drie ringen, die ook al voorkomt in de laatmiddeleeuwse verhalenbundel *Decamerone* van Boccaccio. Lessing koos voor een theaterstuk, omdat de hertog van Braunschweig hem een publicatietieverbod oplegde. Lessing had immers al elf antibrieven gepubliceerd, gericht tegen de protestantse theoloog Goeze, met wie hij in een theologisch dispuut verwickeld was. Uiteindelijk werd Lessing vrijmetselaar.

Het toneelstuk, waarin de christelijke patriarch hoogst negatief wordt afgeschilderd en de joodse hoofdfiguur als zeer sym-

pathiek, lokte herhaaldelijk controverse uit. Het kende ook een interessante opvoeringsgeschiedenis. Zo werd het door de nazi's verboden. Als reactie daarop programmeerden tal van Duitse theatermakers het als een van hun eerste naoorlogse stukken.

Het thema is nog steeds actueel. „Als Nathan de Wijze ergens over gaat, dan is het wel over de zoektocht naar datgene wat de mensheid verbindt”, stelt vertaler Jaap van Vredendaal. Geïnteresseerd in Oudgermaanse en Middelhoogduitse literatuur, bracht hij eerder onder meer het Nibelungenlied in hedendaags Nederlands op de markt. (NL)

Gotthold Ephraim Lessing, *Nathan de Wijze*. Uit het Duits vertaald, geannoteerd en ingeleid door Jaap van Vredendaal, Boom, Amsterdam, 2013, 232 blz., 22,50 euro.